

С. Є. ДІДИК

Сергій Євгенович Дідик, кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ
ХАБАРНИЦТВУ СУДДІВ В УКРАЇНІ**

Розвиток норм сучасної кримінальної юстиції коріниться в історії права, що надає сучасним дослідникам повчальні уроки, які потрібно опанувати, знати й уміти їх використовувати. Дослідження пам'яток кримінальної юстиції надає можливість знайти відповіді на різноманітні створює питання, що виникають на практиці і в теорії. Неможливо зрозуміти сучасні процеси, що виникають у суспільстві, не опанувавши його минулим розвитком. Доречно зазначав Г. В. Плеханов, що потрібно вивчати факти минулого життя для того, щоб відкривати в них закони прогресу: «Майбутнє здатний передбачати той, хто пізнав минуле»¹.

Весь процес розвитку суспільства пронизаний прагненням до створення справедливого правосуддя. У досягненні цієї мети важливе значення має протидія хабарництву суддів. В історії кримінального законодавства вона здійснюється шляхом встановлення відповідальності суддів за вимагання та одержання хабара. У даному контексті особливо актуальним є дослідження історії законодавства щодо кримінальної відповідальності за хабарництво, яке вчинюється суддею.

Наразі в Україні не проведено спеціальних досліджень історії законодавства щодо кримінальної відповідальності суддів за хабарництво. Лише деякі аспекти цього питання досліджували в своїх роботах Д. І. Багалій, М. П. Василенко, О. О. Кваша, О. Ф. Кістяківський, О. М. Лазаревський, О. О. Маліновський, Д. П. Міллер, М. М. Музиченко, І. В. Теличенко, М. М. Ясинський та ін.

Метою дослідження в статті є з'ясування місця і ролі норм, які передбачають кримінальну відповідальність за хабарництво, що вчинюється суддею в структурі пам'яток історії кримінального права, та виявлення історичних закономірностей криміналізації хабарництва суддів у правових джерелах України.

Витоки українського законодавства правомірно пов'язують із виникненням та розвитком Київської Русі. Правова система Київської Русі тривалий час засновувалась на звичаєвому праві. Але уже в X ст. формується писане право. Так, норми кримінального писаного права закріплювались у договорах київських князів з греками. Наприклад, договір Олега 907 р., який був доповнений у 911 р., містив 12 статей, з яких 5 стосувалися кримінального права².

Джерелом права Київської Русі були й так звані Номоканони. У Київській Русі застосовувалися два Номоканони, складені у Візантії ще у VI та VII століттях. До Київської Русі Номоканони потрапили через Болгарію з прийняттям киянами християнства і набули поширення у XIII столітті. У перекладі старослов'янською мовою грецькі Номоканони отримали назву «Кормча книга». Кормча книга складалася з Еклоги і Прохірона. Еклога містила сімнадцять титулів, що передбачали норми кримінального права³. Серед основних джерел права у Київській Русі в XI–XIV ст. була «Руська Правда», яка дійшла до нас у кількох редакціях: короткій, просторовій і скороченій з просторової.

Зазначені правові пам'ятки не передбачають відповідальності суддів за хабарництво. Це зумовлено тим, що у Київській Русі суд був установою суто народною і доволі самостійною не лише до утвердження князівської влади, а й після цього, оскільки судова влада хоча і перейшла до князів, однак здійснювалась за участю виборних земських людей⁴.

Усі судові органи цього періоду користувалися такою повагою, що жодна вирішена ними справа не підлягала оскарженню, а рішення суду було остаточним⁵.

З XVI ст. на частині українських земель починають діяти Литовські статuti, норми яких встановлювали кримінально-правову охорону правосуддя. Литовський статут 1566 р. в статті 39 розділу 3 містив припис про те, що всіх потрібно судити по справедливості, передбачав заборону на отримання винагороди та вирішення справи по дружбі: «...кождому стану всим заривно однакую справедливостю чинить без отволоки, а от прав не маем ничего брати. ... а не маем стати и зычностью быти одной стороне»⁶.

Відповідальності суддів за хабарництво в нормах Литовських статутів не передбачалось, але встановлювалась заборона вирішувати судові справи несправедливо чи за хабар.

На західноукраїнських землях (Галицька, Львівська, Перемишльська, Саноцько-Холмська, Подільська, Белзька), які були приєднані до Польщі, з 1433 р. було поширено польське земське право. Серед збірників польського права виділяють Вислоцький статут 1347 р., Вартський статут 1420–1423 рр., Збірник польських законів 1782 року. Ці правові пам'ятки також не передбачали відповідальності суддів за хабарництво.

У середині XVII ст. із формуванням Української державності встановлюються нові джерела права – українські закони. Поступово трансформується звичаєве право окремих земель у суто національне, так зване загальне право. З ліквідацією панування польських магнатів і шляхти на все населення звільненої території України поширилися правові норми, що склалися у середовищі козаків.

У період Гетьманщини в XVII–XVIII ст.ст. особливу увагу становищу правосуддя приділяв російський уряд. Підставою для цього були численні скарги на неправосудність та зловживання у судах. Навіть генеральний суддя Іван Чорниш, родич гетьмана Скоропадського, не відрізнявся від інших і про його хабарництво та «неправди» відверто говорилося в інструкції президентові Малоросійської колегії. Ця колегія була заснована російським урядом 16 травня 1722 р. як головний засіб нагляду російським урядом за судами і судочинством⁷.

В інструкції міністру при гетьмані Семенові Нарішкіну з Колегії чужоземних справ 1732 р. весь перший пункт був присвячений справам суду. Відповідно до цієї інструкції Нарішкін був зобов'язаний наглядати за «судьями генеральними великоросійськими», щоб вони судили по правді, без зволікання, не брали хабарів і були в цьому за приклад для суддів українського походження. Коли Нарішкін виявляв, що судді українського походження вирішують справи не по правді, а кривдять тих, хто позивається, він мусив це довести до відома гетьмана, а сам винести таким суддям догану⁸.

Таким чином, у гетьманських інструкціях набули подальшого розвитку артикли Литовських статутів, що містили вказівки на здійснення справедливого правосуддя без хабарництва і за законом. Правові пам'ятки гетьманської доби XVII–XVIII ст.ст. уперше встановлюють відповідальність суддів за ухвалення неправосудних рішень та хабарництво. Це свідчить про зміну ідеології у суспільстві та посилення кримінально-правової охорони правосуддя.

Наприкінці XVIII ст. відбувалося знищення української державності у результаті поділу Польщі та переходу до Росії частини Правобережної України. Знищується і загальне право як одне із джерел національного права України. Натомість набуло чинності московське законодавство. У зв'язку із специфікою виникнення та розвитку Московської держави на її території з самого початку домінував закон. Судова влада в цей період була досить розгалуженою. Можна говорити про наявність тут судів першої, вищої та апеляційної інстанцій. Важливими для нашого дослідження є Новгородська та Псковська судні грамоти, Судебники 1497 і 1550 рр., які містили норми про злочини проти правосуддя⁹. Стаття 26 Новгородської судної грамоти передбачала порядок судочинства у судах вищої інстанції, а саме: забороняла брати хабарі та вирішувати справу по дружбі. Відповідальності суддів у Новгородському суддебнику не передбачалось. У Псковській судній грамоті (1467 р.) також не регламентується кримінальна відповідальність суддів, але в ст. 3 передбачалося, що судити потрібно справедливо, з'ясувавши всі обставини, щоб не засудити невинного і не виправдати винного, а також, що свої повноваження не можна використовувати у корисливих цілях і для помсти. У ст. 4 містилася заборона на отримання незаконних винагород. Про кримінальну відповідальність суддів, що порушили положення грамоти, нічого в документі не сказано. Лише в ст. 77 передбачалося, що суддям, які вчинюють несправедливий суд, загрожує Божа кара: «И судьям псковским и посадникам погородским и старостам пригородским по тому же крест целовать на том, што им судити право по крестному целованию; а не судить право, ино суди им бог въ страшный день второго пришествия Христова».

Судебник 1497 р. («Судебник Івана III», або «Великокнязівський суддебник») формулював ряд принципів здійснення правосуддя. Йдеться про заборону на отримання незаконної винагороди і використання судових повноважень у особистих справах. Суддебник не передбачав відповідальності судді за хабарництво, але ст. 19 «Про неправий суд» передбачала скасування неправосудного рішення судді «та грамота не в грамоту»¹⁰.

Важливою правовою пам'яткою Росії був прийнятий на Земському соборі 1550 р. Судебник («Царський суддебник», складений за завданням Івана Грозного)¹¹, який ґрунтувався на положеннях Судебника 1497 р. Судебник 1550 р. на відміну від згаданих не просто встановлював заборону на здійснення тих чи інших діянь, а й передбачав відповідні негативні наслідки для осіб, що їх допустили. Так, його ст. 3 визначала санкції стосовно осіб судових органів за винесення неправосудного рішення в результаті отримання хабара. Злочинне діяння могло полягати у винесенні за хабар підставного протоколу судового засідання або у неправильному записі показань сторін чи свідків. Кримінальна відповідальність судді диференціювалася відповідно до феодального права привілеїв. Матеріальна відповідальність полягала в зобов'язанні повернути позивачеві суму позову й у судові витрати в трикратному розмірі. Покарання вищим службовим особам визначав глава держави, для нижчих посадовців відповідальність встановлювалася у самому Суддебнику 1550 р. і була досить суворою, передбачалося навіть ув'язнення. Більшість санкцій мали майновий характер і були прообразом такого покарання, як штраф. Судебник 1550 р. проводив чітку межу між зазначеним службовим злочином і добросовісною помилкою судді. У разі хибного рішення без хитрощів, тобто через добросовісну помилку, хибу чи недостатній досвід, суддя кримінальної відповідальності не ніс, оскільки в його діях відсутній склад злочину (ст. 2)¹².

Дія Новгородської і Псковської судних грамот, Судебників 1497, 1550 рр. не поширювалася на територію українських земель, але вони відобразились у нормах Соборного уложення 1649 р. (царя і великого князя Олексія Михайловича), який діяв на частині українських земель з кінця XVIII ст., після приєднання Правобережної України до складу Російської імперії.

В Уложенні 1649 р. у ст. 5 набули розвитку норми, що передбачають відповідальність за умисне винесення неправосудного рішення, поєданого з хабарництвом: «А будет которой Боярин или Окольничей, или Думной человек или Дьяк, или иной какой судья, исца или ответчика по посулом, или по дружбе, или по не дружбе, праваго обвинит, а виноватого оправит, а сыщется про то допряма, и на тех судьях взятии исцов иск в трое, и дати исцу, да и пошлины и пересуд и правои десяток взятии на Государя на них же. Да за ту же вину у Боярина, и у Окольничего, и у Думного человека отнять честь. А будет которой судья такую неправду учи-

нит не из Думных людей, и тем учинити торговая казнь, и впредь им у дела не быть». Санкція даної статті, як бачимо, передбачала не лише майнову відповідальність, а й тілесні покарання «торговая казнь», приниження честі і позбавлення права брати участь у відправленні правосуддя. Стаття 12 Уложення передбачала відповідальність за підміну судових документів, за хабар чи з особистих мотивів. Статті 15–17 були спрямовані на боротьбу з тяганиною, відмовами розглядати справи, зв'язані з вимаганням хабара¹³.

Після третього поділу Польщі частина земель Правобережної України відійшла до Росії. Західноукраїнські землі відійшли до Австрії. Така ситуація спричинила заміну польського законодавства австрійським. З кінця XVIII ст. Кримінальний кодекс Австрії 1787 р. було введено в дію на всій території цих українських земель. У 1852 р. було введено в дію новий Кримінальний кодекс, який поширювався на Галичину та Буковину. На Закарпатті з 1879 р. почав діяти Угорський кримінальний кодекс¹⁴.

Пізнавальним для нашого дослідження є Угорський кримінальний кодекс 1879 р., норми якого застосовувалися на Закарпатті¹⁵. Так у § 468 розділу XLII «Злочини і проступки по службі і зловживання званням адвоката» встановлювалося покарання судді і присяжного засідателя до п'яти років ув'язнення у цухтгаузі за вимагання чи отримання хабара, щоб вчинити діяння, яке впливає з його службових повноважень; § 469 цього ж розділу встановлює покарання судді від п'яти до десяти років ув'язнення у цухтгаузі за незаконне вирішення кримінальних чи цивільних справ з корисливих мотивів¹⁶.

У 1845 р. видається Уложення про покарання кримінальне і виправне, що стало основним джерелом кримінального права як у Росії, так і на частині території України. Уложення вступило в дію з 1 травня 1846 р. і в наступні роки зазнало змін та перевидань. Такі перероблення було здійснено у 1857, 1866 та 1885 рр. Діяв на території України і Уставі про покарання 1864 р., що застосовуються мировими судьями. Але як в Уложенні так і в Уставі відповідальність суддів за хабарництво окремою нормою не передбачалося.

У Кримінальному уложенні від 22 березня 1903 р.¹⁷ підвищується кримінально-правова охорона правосуддя шляхом встановлення відповідальності присяжних засідателів за одержання хабара. Це пов'язано з тим, що на початку XX ст. почали формуватися і діяти народні суди. У цьому зв'язку для забезпечення належної роботи народних судів і була передбачена кримінально-правова охорона цих відносин.

Першим вітчизняним кодифікованим кримінально-правовим актом став Кримінальний кодекс УСРР 1922 р.¹⁸. У главі «Посадові злочини» ст. 111 регламентувала відповідальність за постановлення судьями з корисливих чи інших особистих мотивів неправосудного вироку. Покарання за даний злочин передбачалося у формі позбавлення свободи не менше трьох років, а за обставин, що обтяжують покарання, – вищою мірою покарання. Окремої норми щодо відповідальності суддів за хабарництво у цьому кодексі не було. Відповідальність суддів за хабарництво наставала на загальних підставах, аналогічна відповідальності службових осіб за вчинення такого злочину.

1 січня 1927 р. набрав чинності новий КК УСРР¹⁹. Його нормативні акти у площині відповідальності за хабарництво мало чим відрізнялися від КК УСРР 1922 р.

У 1956 р. на XX з'їзді Комуністичної партії Радянського Союзу були викриті й піддані осуду факти порушення законності та неправосуддя, що мали місце в попередні роки. Це зумовило необхідність законодавчих новацій у вигляді включення у кримінальні кодекси особливої глави «Злочини проти правосуддя», чим було продемонстровано зростання значення правосуддя в суспільстві та якісно новий, диференційований підхід до його охорони від злочинних посягань²⁰.

Прийнятий у 1960 р. КК УСРР²¹ уперше за ознакою родового об'єкта об'єднав злочини проти правосуддя у самостійну главу XIII «Злочини проти правосуддя». Не зважаючи на це, відповідальність за одержання хабара суддею передбачалась у главі VII «Посадові злочини», аналогічна відповідальності інших посадових осіб.

1 вересня 2001 р. набрав чинності чинний Кримінальний кодекс України. Український законодавець у цьому КК також окремих норм щодо одержання хабара суддею не виділяв, відповідно й покарання судді за таке діяння передбачалося аналогічне покаранню за одержання хабара службовою особою, яка посідає відповідальне або особливо відповідальне становище. Зокрема, відповідальність суддів за одержання хабара, які займають відповідальне становище, повинна наставати за ч. 3 ст. 368 «Одержання хабара», що передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Відповідальність суддів, які займають особливо відповідальне становище, за одержання хабара повинна наставати за ч. 4 цієї статті. Покарання таких осіб за одержання хабара передбачене у виді позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

У ст. 375 КК України передбачено відповідальність суддів за постановлення завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Для ч. 2 цієї статті обов'язковим є встановлення корисливого мотиву чи іншого інтересу. Під вчиненням злочину з корисливих мотивів потрібно розуміти прагнення судді отримати будь-яку вигоду матеріального (майнового) характеру або позбуття матеріальних витрат (наприклад, засудження невинного з метою неповернення йому боргу). Якщо постановлення завідомо неправосудного акта вчинено за хабар, дії судді слід кваліфікувати не лише за ч. 2 ст. 375 КК України, а й з відповідною частиною ст. 368 КК України²², оскільки практика, коли такі дії кваліфікуються лише як хабарництво, є неприйнятною²³. Як слушно зазначає О. О. Кваша, кваліфікація таких дій лише за однією статтею не відображає всієї суспільної небезпечності вчиненого. Хоча й сам по собі факт одержання хабара не означає, що винесений судовий акт є неправосудним.

Слід зазначити, що у проєкті Закону (реєстраційний № 3428 від 2 грудня 2008 р.) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії хабарництву» у редакції від 19 червня 2009 р. пропонувався частину другу ст. 375 КК України викласти в такій редакції: «Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки, а також дії, поєднані з одержанням хабара у великому розмірі або вчинені з інших корисливих мотивів чи в особистих інтересах, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна». Пропонувався також доповнити зазначену статтю частиною третьою такого змісту: «Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, поєднані з одержанням хабара в особливо великому розмірі, – караються довічним позбавленням волі з конфіскацією майна».

На нашу думку, слушно зазначається у ряді зауважень до цього проєкту Закону, що запровадження довічного позбавлення волі як безальтернативного покарання не відповідає принципу справедливості, який лежить в основі закріпленого Конституцією України принципу верховенства права. Також такі зміни суперечать положенням Кримінального кодексу України, за якими довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк (ст. 64); суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність (п. 3 частини першої ст. 65); особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне для її виправлення та попередження нових злочинів (частина друга ст. 65). Санкції чинних статей Кримінального кодексу України, які передбачають такий вид покарання, як довічне позбавлення волі, обов'язково містять альтернативний вид покарання (частина друга ст. 115, частина перша ст. 442)²⁴ Тобто, проєктом Закону пропонувався прирівняти хабарництво до найтяжчих видів злочинів, за які передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Як правильно зазначає М. І. Сірий, реалізація такої пропозиції призведе до розбалансування визначеної національним законом системи злочинів і покарань, а також виведе нашу систему із міжнародного демократичного контексту, тобто розбалансиє у співвідношенні з правовими системами, зокрема, європейських країн у питанні протидії корупції²⁵. Таким чином, відповідальність суддів за хабарництво у КК України встановлена аналогічно відповідальності службових осіб. Окремих норм щодо відповідальності суддів за хабарництво у КК України не передбачено.

На основі проведення історичного дослідження було з'ясовано, що становлення в Україні кримінально-правових норм, які передбачали відповідальність суддів за хабарництво, було складним і непослідовним. Це можна пояснити цілою низкою обставин: нестабільністю суспільних відносин, перебуванням українських земель під впливом різних держав, нерівномірним розвитком національної системи законодавства, швидкими змінами соціального життя. Тобто формування кримінально-правової охорони правосуддя від хабарництва є наслідком природно-історичного розвитку суспільства.

Досліджувані правові джерела, які діяли на землях України до XVIII ст. встановлювали кримінально-правову охорону правосуддя лише ззовні, не приділяючи уваги злочинним посяганням, що вчинюються суддями. Це зумовлено привілейованим становищем суддів, класовим характером їхньої діяльності та ототожненням їх з адміністративним апаратом. У XVIII ст. підвищується розвиток демократичних принципів здійснення правосуддя. У правових джерелах посилюється кримінально-правова охорона правосуддя. Правові пам'ятки гетьманської доби уперше встановлюють відповідальність суддів за ухвалення неправосудних рішень та хабарництво. У XX–XXI ст. ст. встановлюється кримінальна відповідальність народних засідателів, присяжних та третейських суддів за корупційні злочини.

¹ Плеханов Г. В. Избрание философские произведения / Г. В. Плеханов. – М.: Госполитиздат, 1956. – Т. 1. – 847 с. – С. 573.

² Історія українського права: Навч. посіб. / За ред. проф. О. О. Шевченка. – К.: Олан, 2001. – С. 16. – 214 с.

³ Там само.

⁴ Музиченко П. П. Історія держави і права України: Навч. посіб. / П. П. Музиченко. – К.: Тов-во «Знання», КОО, 1999. – 642 с. – С. 21.

⁵ Беляев И. Д. Лекция по истории русского законодательства / И. Д. Беляев. – М., 1901. – 532 с. – С. 275–276.

⁶ Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / За ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 1. – 472 с. – С. 112.

⁷ Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – Т. 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / Упорядник І. Б. Усенко. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. – 584 с. – С. 145–148.

⁸ Там само. – С. 157.

⁹ История государства и права СССР: Сб. документов / Сост. А. Ф. Гончаров, Ю. П. Титов. – М.: Госюриздат, 1968. – Часть 1. – 604 с. – С. 96–119.

¹⁰ Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. – Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. – М.: Юридическая литература, 1985. – С. 76.

¹¹ История государства и права СССР: Сб. документов / Сост. А. Ф. Гончаров, Ю. П. Титов. – М.: Госюриздат, 1968. – Часть 1. – 604 с. – С. 152–197.

¹² Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. – Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. – М.: Юридическая литература, 1985. – С. 97, 131.

¹³ Российское законодательство X–XX веков: В 9 т. – Т. 3: Акты земских соборов. – М., 1985. – С. 102–104. – 290 с.

¹⁴ Історія українського права: Навч. посіб. / За ред. проф. О. О. Шевченка. – К.: Олан, 2001. – 214 с. – С. 93.

¹⁵ Там само.

- ¹⁶ Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / За ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – Т. 1. – 472 с. – С. 442–445.
- ¹⁷ Уголовное уложение от 22 марта 1903 года / Изд. Н. С. Таганцев. – СПб., 1904. – 464 с. – С. 278–339.
- ¹⁸ Уголовный кодекс УССР. – Харьков, 1922. – 142 с.
- ¹⁹ Уголовный кодекс УССР. – Харьков, 1927. – 108 с.
- ²⁰ Бажанов М. И. Уголовно-правовая охрана советского правосудия: Учебное пособие / М. И. Бажанов. – Х.: Юрид. ин-т, 1986. – 43 с.; – С. 7. Кульберг Я. М. Преступления против правосудия / Я. М. Кульберг. – М.: Госюриздат, 1962. – 62 с. – С. 11–14.
- ²¹ Уголовный кодекс УССР. – К.: Госполитиздат УССР, 1961. – 132 с.
- ²² Кваша О. О. Кримінальна відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови / О. О. Кваша // Правова держава. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – Вип. 17. – С. 207. – 534 с.
- ²³ Черных И. М. Преступления против социалистического правосудия / И. М. Черных // Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Москов. гос. ун-т. – М., 1962. – 22 с. – С. 13.
- ²⁴ Пропозиції Президента України В. Ющенка до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії хабарництву». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
- ²⁵ Сірий М. Корупцію страшилками не подолати. – Режим доступу: <http://pravosuddia.net/wordpress/?p=6>

Резюме

У статті досліджується становлення та розвиток правових джерел, які діяли на землях України щодо кримінальної відповідальності суддів за хабарництво. У результаті дослідження було виявлено історичні закономірності криміналізації корупційних діянь суддів. Встановлено, що формування кримінально-правової охорони правосуддя від хабарництва суддів є наслідком природно-історичного розвитку суспільства.

Ключові слова: суддя, правосуддя, правові джерела, кримінальна відповідальність, злочин, хабар.

Резюме

В статье исследуется становление и развитие правовых источников, которые действовали на землях Украины относительно уголовной ответственности судей за взяточничество. В результате исследования были обнаружены исторические закономерности криминализации коррупционных деяний судей. Установлено, что формирование уголовно-правовой охраны правосудия от взяточничества судей является следствием естественно-исторического развития общества.

Ключевые слова: судья, правосудие, правовые источники, уголовная ответственность, преступление, взятка.

Summary

The article examines becoming and development of the legal sources, which acted on the regions of Ukraine in relation to criminal responsibility of judges for a bribery. As a result of research were found out historical conformities of criminalization of the corruption acts of judges. It is set that forming of criminal guard of justice from the bribery of judges is consequence of natural and historical development of society.

Key words: judge, justice, legal sources, criminal responsibility, crime, bribe.

Отримано 18.06.2012

О. М. ІГНАТОВ

Олександр Миколайович Ігнатів, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри Інституту економіки та права (філія) ОУП ВПО «Академія праці та соціальних відносин» в м. Севастополі

ЩОДО РІВНЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В ЦІЛОМУ ТА РІВНЯ КРИМІНАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ЗОКРЕМА

Як відомо, для ефективної протидії негативним соціальним явищам, в тому числі злочинності, необхідно мати відповідні достовірні дані про них, що передбачає насамперед встановлення їх реальних масштабів та стану. Існування латентної (прихованої) злочинності спотворює уявлення суспільства про фактичний рівень і дійсну структуру злочинності, розмір матеріальних та нематеріальних збитків, які завдаються суспільству і його членам; ускладнює виявлення основних тенденцій у розвитку злочинності, виявлення факторів, які її обумовлюють, що, в свою чергу, заважає складати глибокі кримінологічні прогнози і програми боротьби зі злочинністю. Зокрема, негативно позначається на розробленні загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів попередження злочинності й окремих її видів¹. Отже обсяг латентної злочинності вимагає адекватної кількості сил і засобів правоохоронних органів².